

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับระบบการขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตร¹

ฉัตรสุดา โทสกุล²

จากการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับระบบการขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตร ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรและระบบการขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตร ทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบว่า สิทธิบัตรเป็นกฎหมายที่เกิดจากแนวคิดที่จะให้ความคุ้มครองในสิ่งประดิษฐ์ที่ผู้ประดิษฐ์ได้คิดค้นด้วยความคิด สติปัญญา ทุ่มเท วิริยะ อุทสาหะ โดยรัฐเป็นผู้ออกหนังสือสำคัญให้ (Letter Patent) ซึ่งถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างรัฐกับผู้ประดิษฐ์คิดค้น โดยรัฐตรากฎหมายออกมาใช้เพื่อให้ความคุ้มครองเพื่อแลกเปลี่ยนกับการเปิดเผยสาระสำคัญโดยละเอียดในสิ่งประดิษฐ์ที่ไม่มีผู้ใดทราบมาก่อนต่อสาธารณชน ซึ่งการคุ้มครองสิทธิบัตรที่มีประสิทธิภาพจะช่วยสร้างแรงจูงใจให้เกิดการประดิษฐ์ คิดค้น สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ อันส่งผลต่อการก่อให้เกิดนวัตกรรมและเทคโนโลยีซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญและส่งผลในการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพิ่มความสามารถในการแข่งขันทั้งในระดับประเทศ ระดับภูมิภาคและระดับสากล แต่ปัจจุบันการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรของแต่ละประเทศถูกจำกัดอยู่ในดินแดนของประเทศตนตามหลักดินแดน ผู้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรต้องยื่นคำขอรับสิทธิบัตรต่อสำนักงานสิทธิบัตรของประเทศที่ผู้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรประสงค์ที่จะขอรับการคุ้มครองและสำนักงานสิทธิบัตรของแต่ละประเทศมีอำนาจอิสระในการดำเนินการต่างๆ เพื่อพิจารณาออกสิทธิบัตรหรือไม่ออก แต่การใช้หลักดินแดนไม่ส่งผลดีต่อการคุ้มครองระหว่างประเทศ เมื่อมีการส่งออกสิ่งประดิษฐ์หรือผลิตภัณฑ์ออกจากประเทศที่ให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรไปแล้วการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรนั้นย่อมสิ้นไป ทั้งนี้ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในประชาคมอาเซียน จึงต้องอาศัยระบบการขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตรแบบภูมิภาค เพื่อให้ระบบการขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตรและการคุ้มครองสิทธิบัตรในประชาคมอาเซียนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การรวมตัวของประชาคมอาเซียนมีเป้าหมายในการจัดตั้งเป็นตลาดเดียวทั่วทั้งภูมิภาค โดยประชาคมอาเซียนได้ตระหนักถึงระบบสิทธิบัตรว่าเป็นกลไกในการส่งเสริมธุรกิจและดึงดูดการลงทุนทางด้านเทคโนโลยีให้กับภูมิภาค ระบบสิทธิบัตรและสำนักงานสิทธิบัตรของประชาคมอาเซียนถูกกล่าวถึง

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับระบบการขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตร โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคือ รองศาสตราจารย์ ดร. ปภาศรี บัวสุวรรณค์ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์จรัส เต็งวิทยา และ รองศาสตราจารย์ ดร.กัลยา ตันศิริ

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ใน ASEAN IP Framework Agreement รวมถึงแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) โดยมีจุดประสงค์เพื่อลดความหลากหลายและแก้ไขกฎหมายให้เป็นที่ไปตามความตกลงทริปส์ (The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights: TRIPS) อนุสัญญาปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) และสนธิสัญญาความร่วมมือสิทธิบัตร (The Patent Cooperation Treaty: PCT) แต่จากการศึกษาพบว่าการดำเนินงานต่างๆ ของประชาคมอาเซียนยังมีอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทำให้ไม่มีความก้าวหน้าหรือปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานซึ่งสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาประเด็นความแตกต่างของกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศสมาชิกในประชาคมอาเซียน ประเทศสมาชิกในประชาคมอาเซียนทุกประเทศเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) และผูกพันที่จะต้องคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้ความตกลงทริปส์ ซึ่งได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภทไว้ซึ่งประชาคมอาเซียนได้กำหนดให้สมาชิกให้ความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญาตามมาตรฐานที่กำหนดโดยความตกลงทริปส์ เช่นกันเพื่อให้สมาชิกพัฒนากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและมีทิศทางเดียวกันทั้งภูมิภาค การให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรก็เป็นหนึ่งในเรื่องที่ประเทศภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลกต้องอนุวัติการตามพันธกรณีที่ความตกลงทริปส์และอนุสัญญาปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรมกำหนด แต่การกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำนั้นมิได้กำหนดแนวทางของกฎหมายที่จะใช้คุ้มครองสิทธิบัตรไว้อย่างชัดเจนเพียงพอที่จะทำให้ประเทศภาคีสมาชิกให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรอย่างเป็นมาตรฐานเดียวกัน แม้ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนส่วนใหญ่เป็นภาคีสถิติสัญญาความร่วมมือทางด้านสิทธิบัตร ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกและลดขั้นตอนอุปสรรคในการขอรับสิทธิบัตรในต่างประเทศ โดยสามารถยื่นขอรับการคุ้มครองสิทธิบัตรต่างประเทศซึ่งเป็นภาคีสมาชิกสนธิสัญญาฯ ในประเทศของตนได้ แต่การได้มาซึ่งความคุ้มครองสิทธิบัตรภายในรัฐภาคีแต่ละรัฐยังคงต้องผ่านการพิจารณาตามกฎหมายภายในของรัฐภาคีแต่ละรัฐที่ประสงค์จะขอรับความคุ้มครองเช่นเดิม สนธิสัญญาความร่วมมือทางด้านสิทธิบัตรจึงไม่ใช่สนธิสัญญาที่ก่อให้เกิดสิทธิบัตรระหว่างประเทศหรือสิทธิบัตรภูมิภาคเป็นเพียงระบบการยื่นคำขอรับความคุ้มครองเท่านั้น ทำให้การที่จะได้รับความคุ้มครองสิทธิบัตรหรือไม่ต้องแล้วแต่การพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิบัตรของรัฐภาคีซึ่งใช้กฎหมายภายในรัฐภาคีนั้นพิจารณาและตรวจสอบอยู่นั่นเอง และแม้ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนจะให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน กล่าวคือ การประดิษฐ์ต้องเป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ มีขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นและต้องเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรม แต่ในรายละเอียดต่างๆ ที่ไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนแต่ละประเทศสมาชิกก็ได้มีการกำหนดไว้โดยแตกต่างและไม่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

ประเด็นปัญหาที่สอง การกำหนดเงื่อนไขในการขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตรในประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน การให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรจะให้ความคุ้มครองในดินแดนของประเทศที่มีการจดสิทธิบัตรภายในประเทศนั้นๆ เท่านั้น ซึ่งปัจจุบันการคำมิได้จำกัดอยู่เพียงภายในประเทศ เมื่อมีการส่งออกสินค้าภายใต้ความคุ้มครองสิทธิบัตรของประเทศหนึ่งออกไปไปสู่ตลาดต่างประเทศการคุ้มครองโดยกฎหมายสิทธิบัตรภายในประเทศนั้นเพียงประเทศเดียวไม่เพียงพอที่จะสร้างประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิบัตรแก่ผู้ประดิษฐ์หรือผู้ยื่นคำขอ จึงต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อสร้างหลักประกันให้สิทธิบัตรได้รับการคุ้มครองในระดับระหว่างประเทศด้วย แม้ประเทศสมาชิกในประชาคมอาเซียนจะให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรตามความตกลงทริปส์เป็นพื้นฐานแล้วก็ตามผู้ทรงสิทธิก็สามารถบังคับใช้สิทธิได้แต่เพียงภายในประเทศที่ตนได้รับการออกสิทธิบัตรให้เท่านั้น หากสิทธิบัตรไม่ได้ออกหรือได้รับจากประเทศใดก็ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองภายในประเทศนั้นได้ โดยสนธิสัญญาความร่วมมือด้านสิทธิบัตรไม่ได้แก้ไขปัญหาในเรื่องการจดทะเบียนสิทธิบัตรภูมิภาคหรือสิทธิบัตรระหว่างประเทศ จากการศึกษาพบว่า การให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรของประเทศสมาชิกในประชาคมอาเซียนยังไม่มีความเป็นเอกภาพเพียงพอที่จะทำให้สามารถดำเนินการร่วมกันในการจดทะเบียนสิทธิบัตรภายใต้ระบบสิทธิบัตรอาเซียนซึ่งเป็นสิทธิบัตรภูมิภาคได้แม้จะมีนโยบายในการพัฒนารุรกิจในอาเซียนโดยนโยบายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาเป็นนโยบายหนึ่งที่ประเทศสมาชิกจะต้องพัฒนาร่วมกันก็ตาม ต่างจากระบบสิทธิบัตรยุโรปที่มีการจดทะเบียนเพื่อขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตรเป็นการให้ความคุ้มครองในรูปแบบสิทธิบัตรภูมิภาค โดยใช้หลักเกณฑ์เดียวกันในการขอรับความคุ้มครองภายใต้อนุสัญญาสิทธิบัตรยุโรป (The European Patent Convention : EPC) โดยระบบสิทธิบัตรยุโรปนี้สามารถนำมาเป็นแนวทางปรับใช้ในการสร้างระบบการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรในประชาคมอาเซียนโดยอาศัยการออกกฎหมายหรือความตกลงร่วมกันระหว่างสมาชิกประชาคมอาเซียนได้

ประเด็นปัญหาที่สาม สำนักงานซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรในประชาคมอาเซียน ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นนโยบายหนึ่งที่ประเทศสมาชิกจะต้องพัฒนาร่วมกัน แต่การพัฒนาของประชาคมอาเซียนยังมีข้อจำกัดทำให้พบว่าการรวมกลุ่มของสมาชิกประชาคมอาเซียนไม่มีความก้าวหน้าและยังล่าช้ากว่าการรวมกลุ่มประชาคมต่างๆ อันเนื่องมาจากปัญหาหลายสาเหตุ อาทิเช่น ปัญหาโครงสร้างการทำงาน ปัญหาคลไกรในการรวมอำนาจ ปัญหาองค์กรระดับข้อพิพาทของประชาคมอาเซียน ปัญหาของอำนาจขององค์กรและความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับสมาชิก การตัดสินใจของประชาคมอาเซียน การ

ดำเนินงานของประชาคมอาเซียน เป็นต้น อันเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาของประชาคมอาเซียนเกิดความล่าช้า ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันส่งผลไปถึงการพัฒนาความร่วมมือการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรตามนโยบายต่างๆ ที่ประชาคมอาเซียนได้วางแผนดำเนินการไว้ซึ่งรวมถึงการจัดตั้งสำนักงานสิทธิบัตรซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรในประชาคมอาเซียนด้วย

จากการศึกษาค้นคว้ากฎหมายเกี่ยวกับระบบการขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตร ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สร้างมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการจดสิทธิบัตรในประชาคมอาเซียน

การให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรควรสร้างมาตรการทางกฎหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ไปกว่ามาตรฐานที่กำหนดโดยความตกลงทริปส์เพื่อความชัดเจน แน่นอน และสอดคล้องกันเป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาคำขอจดทะเบียนสิทธิบัตร อาทิเช่น

1.1 เงื่อนไขของสิ่งประดิษฐ์ที่จะขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตร โดยในอนุสัญญาสิทธิบัตรยุโรปได้มีการกำหนดเงื่อนไขไว้ในข้อ 52(1) ว่า สิทธิบัตรยุโรปจะคุ้มครองสำหรับสิ่งประดิษฐ์ใดๆ ในทุกสาขาของเทคโนโลยีหากเป็นสิ่งใหม่ มีขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นและประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรม ซึ่งประเทศสมาชิกอนุสัญญาสิทธิบัตรยุโรปได้ถือใช้เงื่อนไขดังกล่าวภายใต้บรรทัดฐานเดียวกันตามอนุสัญญานี้

1.2 นิยามของคำต่างๆ ที่มีผลต่อการพิจารณาคำขอรับความคุ้มครองสิทธิบัตร เช่น ความใหม่ งานที่ปรากฏอยู่แล้ว ขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น การใช้ในอุตสาหกรรม เป็นต้น โดยตามอนุสัญญาสิทธิบัตรยุโรปได้มีการกำหนดนิยามของคำต่างๆ เพื่อประโยชน์ต่อการตีความไว้ ตัวอย่างเช่น การใช้ในอุตสาหกรรม ตามข้อ 57 การประดิษฐ์จะถือว่ามีผลต่อการใช้งานทางอุตสาหกรรมหากสามารถทำหรือใช้ในอุตสาหกรรมทุกประเภทรวมถึงการเกษตร เป็นต้น

1.3 สิ่งประดิษฐ์ที่ไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิบัตร โดยในอนุสัญญาสิทธิบัตรยุโรปได้มีการกำหนดสิ่งประดิษฐ์ที่ไม่ได้รับความคุ้มครองไว้ในข้อ 52(2) ว่า สิ่งต่อไปนี้ไม่ถือว่าเป็นสิ่งประดิษฐ์ตาม (1)

- (a) การค้นพบทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์และวิธีการทางคณิตศาสตร์
- (b) การสร้างความคิด
- (c) แผนการ กฎ และวิธีการปฏิบัติงาน เล่นเกม หรือทำธุรกิจ และ โปรแกรมสำหรับคอมพิวเตอร์
- (d) การนำเสนอข้อมูล

1.4 สร้างมาตรการทางกฎหมายแก่ขั้นตอนการขอรับความคุ้มครองหรือจดทะเบียนสิทธิบัตร โดยกำหนดขึ้นเป็นความตกลงร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกประชาคมไม่ว่าจะเป็นการกำหนดความตกลงขึ้นแล้วให้ประเทศสมาชิกไปอนุวัติกฎหมายภายในให้สอดคล้องกันไปทิศทางเดียวกัน หรือกำหนดเป็นความตกลงฉบับเดียวแล้วใช้บังคับร่วมกันภายใต้ความตกลงนั้นเลย เพื่อให้ขั้นตอนการขอรับความคุ้มครองหรือจดทะเบียนสิทธิบัตรเป็นไปภายใต้มาตรฐานเดียวกัน อันส่งผลต่อความสามารถในการบังคับใช้สิทธิในสิทธิบัตรได้ทั้งประชาคมอาเซียนภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน

2. สร้างมาตรฐานการร่วมกลุ่มประชาคมอาเซียนให้เป็นรูปธรรม

เพื่อให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในประชาคมอาเซียนเป็นไปตามแผนการดำเนินงานต่างๆ ควรกำหนดแผนการปฏิบัติงาน การดำเนินงาน เป้าหมายของการดำเนินงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน เพื่อนำให้การดำเนินงานสามารถเป็นไปตามลำดับและเป็นไปตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การจัดตั้งระบบสิทธิบัตรอาเซียนและสำนักงานสิทธิบัตรอาเซียนในอนาคต โดยต้องเริ่มแก้ปัญหาจากการรวมกลุ่มประชาคมก่อน ซึ่งโดยปัจจุบันประชาคมอาเซียนยังไม่มีศูนย์กลางของประชาคม ไม่มีองค์กรในการบริหารจัดการ ไม่มีกลไกในการรวมอำนาจจากประเทศสมาชิก ไม่มีกฎเกณฑ์การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประชาคมกับสมาชิกหรือสมาชิกด้วยกันเอง ไม่มีการกำหนดสภาพบังคับของความตกลงต่างๆ โดยปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อการดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือของประชาคมทำให้การดำเนินงานเป็นไปโดยล่าช้าถึงขนาดที่ไม่มีการปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานเลย

3. มาตรการการแก้ไขกฎหมาย

การจดทะเบียนเพื่อให้ได้รับความคุ้มครองสิทธิบัตรภายในประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนควรให้ได้รับความคุ้มครองทั้งภายในประเทศสมาชิกนั้นและประเทศสมาชิกอื่นในประชาคมอาเซียนไปในคราวเดียวกัน โดยให้ประชาคมอาเซียนวางมาตรฐาน โดยความตกลงที่ชัดเจนเพื่อที่ประเทศสมาชิกจะได้นำไปอนุวัติกฎหมายภายในประเทศสมาชิกให้สอดคล้องกัน หรืออาจวางมาตรฐาน โดยความตกลงที่ชัดเจนและบังคับใช้ภายในประชาคมร่วมกันเพื่อคุ้มครองสิทธิบัตรเพียงฉบับเดียวอันเป็นมาตรฐานเดียวกันทุกประเทศสมาชิกก็ได้ และกำหนดให้มีหน่วยงานกลางเป็นสำนักงานสิทธิบัตรอาเซียนขึ้นเพื่อรับคำขอจดทะเบียนสิทธิบัตร พิจารณาตามขั้นตอนต่างๆ และออกสิทธิบัตรไปในคราวเดียวกันเป็นตัวแทนในการดำเนินงานของประชาคม เพื่อลดความยุ่งยาก ค่าใช้จ่าย และระยะเวลาในการจดทะเบียน

เอกสารอ้างอิง

ยรรยง พวงราช. **สิทธิบัตร: กฎหมายและวิธีปฏิบัติ.** (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิชการพิมพ์, 2533).

พรจรี เนตรพิสุทธิ์. “**TRIPS Plus: ศึกษาผลกระทบกรณีหากประเทศไทยทำความตกลง FTA เรื่อง การขยาย**

อายุการคุ้มครองสิทธิบัตรกับประเทศสหรัฐอเมริกา.” สารนิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2550.

AA Thornton Intellectual Property law. **Introduction to European Patents** [Online]. Available URL:

<https://www.aathornton.com/resources/introduction-to/introduction-to-european-patents/>,2020

(April, 11).

Asean Intellectual Property Portal. **ASEAN Intellectual Property Rights Action Plan 2011-2015.**

[Online]. Available URL:

<https://www.aseanip.org/Portals/0/PDF/ASEAN%20IPR%20Action%20Plan%202011-2015.pdf>,

2020 (April, 10).